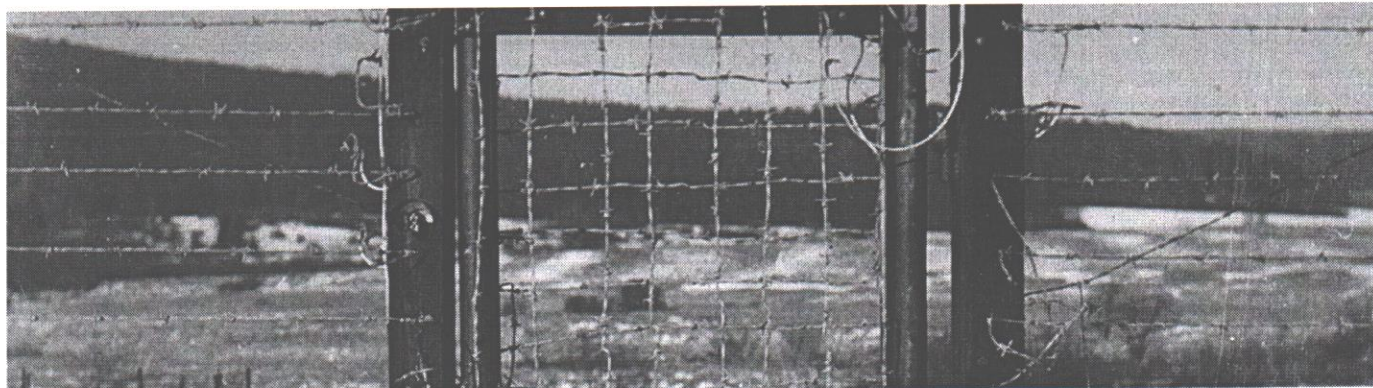

Ústav pro studium totalitních režimů

- [HL stránka](#)
- [Kontakty](#)
- [Archiv bezpečnostních složek](#)
- [ÚSTR na Facebooku](#)
- [ÚSTR na YouTube](#)

- [Aplikace](#)

- [Archiv bezpečnostních složek](#)
- [Archivní pomůcky](#)
- [Projekt 1989](#)

[Ústav pro studium totalitních režimů](#) » [Dokumentace usmrcených na československých státních hranicích 1948–1989](#) » [Portréty usmrcených](#) » Gerhard Schmidt (* 5. 2. 1939, † 6. 8. 1977)

Gerhard Schmidt (* 5. 2. 1939, † 6. 8. 1977)

Gerhard Schmidt byl státním příslušníkem Německé demokratické republiky (NDR), narodil se ve městě Stablack (okr. Preussische Eylau)[1] a před svým pokusem o překročení hranic se zdržoval ve Stassfurtu,[2] kde pracoval jako inženýr – stavař v chemickém závodě Einlagenbau. V srpnu roku 1977 se Gerhard Schmidt s manželkou a třemi dětmi pokusil emigrovat přes československou zelenou hranici do Spolkové republiky Německo (SRN). Za svůj riskantní čin zaplatil životem.

Schmidtovi se na území Československa dostali přes hraniční přechod u Božího Daru (okr. Karlovy Vary). Zřejmě z obav před možným prozrazením se rodina rozdělila.[3] Zatímco manželka G. Schmidta Brigitte Charlotte (roz. Poller, nar. 1947 ve Frohnau v okr. Annsberg, zaměstnáním prodavačka)[4] přešla dne 4. srpna 1977 se dvěma dětmi (Ingolf, nar. 1970 a Astrid, nar. 1971) legálně přes Oddělení pasové kontroly (OPK) Boží Dar, Gerhard Schmidt vnikl na území ČSSR s nejstarším synem Thomasem (nar. 1966) tentýž den ilegálně.[5] Poté, co se všichni v obci Boží Dar sešli, odjeli přes Karlovy Vary do Mariánských Lázní. Odtud pokračovali osudného dne 6. srpna 1977 k obci Broumov (okr. Tachov), v jejíž blízkosti se pokusili překonat státní hranice se SRN.[6] Zdejší oblast střežila 17. rota Pohraniční stráže Broumov, ten den konali ve vybraném úseku službu vojín Milan Polčík (nar. 1957), vojín Vratislav Kubát (nar. 1956) a velitel hlídky, svobodník Vladimír Mařan (nar. 1956).

Jak vyplývá z následného vyšetřování, krátce před osmnáctou hodinou večer se Gerhard Schmidt s rodinou pokusil o překonání hraničních zátaras.[8] Z hustého lesíka, kde se schovali, vyběhl směrem k signální stěně (od lesa vzdálené pouze několik metrů) nejprve sám a začal prostřihávat vodiče stěny. Téměř ihned však byl zpozorován členem Pohraniční stráže Polčíkem, který strážil ze stanoviště na zemi (na tzv. „levé cestě“, vzdálené vlevo od strážní věže cca 250 metrů).[9] Se samopalem v ruce začal Polčík, který v době tohoto zásahu zastával pozici střelce na hranici teprve asi 14 dní,[10] utíkat k „narušiteli“ a měl zakřičet výstrahu „Stůj“. Schmidt však nereagoval a dál se pokoušel prostřihat skrze dráty. Polčík rychle pokračoval směrem k němu a dle své pozdější výpovědi vystřelil nejprve varovný výstřel, pak výzvu opakoval a poté vystřelil pro výstrahu celou dávku.[11] Když ani tehdy Schmidt nezareagoval, Polčík vypálil další dávku již přímo proti němu, ale nezasáhl jej.[12] Střely se zaryly do písčitého kontrolního pásu, který tvořil součást pohraničního opevnění a byl zbudován v šířce několika metrů bezprostředně před signální stěnou.[13]

Schmidtovi se mezitím podařilo prostřihat v zátarasu dostatečně velký otvor, jimž se mohl protáhnout do vnitřního prostoru pohraničního pásma. Jeho žena s dětmi jej ihned následovala a nato se celá rodina snažila co nejrychleji dostat do přilehlého hustého lesa a zmizet v něm. Polčík poté, co doběhl k místu narušení stěny, prolezl otvorem a rodinu dále pronásledoval. V této chvíli je pozoroval dalekohledem už i druhý z pohraničnicků, Kubát, který konal službu na tzv. špačkárně, jak byla mezi vojáky označována pozorovací věž.[14] Na Schmidta jej upozornil signál narušení, a ihned nato také Polčíkovy výstřely. Vojín Kubát zatelefonoval na rotu, kde byl vyhlášen poplach, zamkl věž a vydal se i se služebním psem směrem k „narušitelům“. Jak vyplývá z jeho výpovědi, jakmile rodinu uviděl, pustil psa „na volno“.[15] Schmidtovi dle jeho slov utíkali za signální stěnou lesem dolů z kopce a za „novou“ cestou asi 50 m od ní byli zadrženi. Místo zadrženi bylo asi 200 m za signální stěnou [...]. Místo bylo ještě před čarou překryto[16] [...].[17]

Samotný zásah byl v rámci tehdejšího šetření popsán následovně: *Vojín POLČÍK [...] opět použil zvolání “Stůj” a vystřelení krátké dávky ze samopalu do vzduchu jako varovného výstřelu. Skupina narušitelů se ani po této výzvě nezastavila. V této době voj. POLČÍK uběhl za narušiteli již asi 500 m a rozhodl se proto použít zbraně přímo proti narušitelům. Vzhledem k tomu, že zbraň chtěl použít pouze proti muži a nechtěl střelbou ohrozit ženu a děti, čekal na vhodný okamžik k možnosti použití zbraně proti tomuto muži. Tato situace se mu naskýtlá když byl za skupinou na vzdálenost asi 70 m. Vojín POLČÍK se zastavil, samopal si upravil na jednotlivé rány a vstoje bez opory vystřelil proti muži dva náboje ze samopalu. Prvním nábojem nebyl muž zasažen, po druhém výstřelu vojín POLČÍK pozoroval, že se muž nepřírozeně napřimil a padl na zem. Žena s dětmi se po této situaci zastavila. Vojín POLČÍK doběhl až k místu upadnutí muže a prováděl zajišťování osob. Po necelých dvou minutách přiběhli k místu další členové hlídky, svob. MAŘAN a voj. KUBÁT.[18] Gerhardu*

Schmidtovi byla poskytnuta první pomoc a poté byl převezen do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní. Přes okamžitou operaci[19] podlehl svým zraněním a dle dochovaného lékařského protokolu vykrvácel do hrudní a břišní dutiny.[20] Tehdejší „vyšetřování“ události bylo uzavřeno s tím, že vojín Polčík použil nejkrajnějšího případu [...] použití zbraně [...], protože jinou možnost k zamezení jejich útěku již neměl.[21] Zákrok byl tedy vyhodnocen jako oprávněný, přičemž navíc byla vysoce vyzdvížena opatrnost [...] POLČÍKA, aby střelbou [...] neohrozil děti ani ženu.[22] Po několika dnech bylo v souladu s tehdy platnými zákony mrtvé tělo Gerharda Schmidta vydáno do NDR, jeho manželka s dětmi byla orgánům spřátelené země předána k dalšímu opatření.[23] Vojáci byli za zákrok odměněni – Polčík dostal dovolenou, Mařan s Kubátem obdrželi hodinky a „opuštěák“.[24]

Jak vyplývá z materiálů ÚDV, v roce 1993 se začal výše popsaným zákrokem na našich hranicích zabývat Centrální policejní úřad pro vyšetřování v Berlíně,[25] o několik měsíců později byl případ předán Státnímu zastupitelství II u berlínského Zemského soudu, ten však dne 21. února 1995 šetření zastavil.

Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu se případem Schmidta dále zabýval a na základě několika výpovědí aktérů tehdejší události a rekonstrukce na místě činu dospěl k závěru, že byl spáchán trestný čin. Vyšetřování totiž ukázalo, že místo, kde byl muž [G. Schmidt, pozn. aut.] střelbou voj. POLČÍKA zasažen, bylo vzdáleno ve směru postupu [...] více než 1000 m od čáry překrytí a asi 1600 m od st. hranice.[26] Z uvedeného je evidentní, že v dané situaci bylo možné skupinu zadržet mírnějšími prostředky ve smyslu čl. 183 předpisu OSH I-1, zejména pronásledováním skupiny s dětmi a využití psa, který byl na stanovišti hlídky [...], navíc bylo možno předpokládat její zadržení poplachovými hlídkami na 1 km vzdálené čáře překrytí.[27] Z výsledků šetření ÚDV vyplývá, že se vojín Polčík dopustil svým jednáním trestného činu porušování povinnosti strážní služby dle tehdy platného služebního zákona[28] a zejména pak úmyslného ublížení na zdraví dle § 222 odst. 2 zák. č. 140/61 Sb. ve znění zákona 113/73 Sb. vyhlášeného Federálním shromážděním ČSSR. Podle téhož předpisu byla střelba krajní možností, když všechna další opatření k zadržení a zamezení útěku osob byla plně vyčerpána. Z provedeného šetření vyplynulo, že tato podmínka splněna nebyla. [...] Z politických důvodů [...] nebyl incident řádně vyšetřen. Naopak [...] byly výsledky vyšetřování hrubě účelově zkresleny (kupř. uvedena vzdálenost místa činu od státní hranice 400 m).[29] Je proto namístě zahájení tr. stíhání proti podezřelému M. Polčíkovi, resp. v pokračování tr. stíhání vedeného v BRD.[30] Konečné rozhodnutí, k němuž příslušné orgány ve Spolkové republice Německo (SRN) v rámci trestního stíhání dospěly, se zatím nepodařilo získat.

ÚDV předal v r. 2001 případ Generální prokuratuře Slovenské republiky (GPSR). Ta o rok později ÚDV oznámila, že vůči Milanu Polčíkovi nemohou slovenské orgány nijak činit, protože GPSR oznámení obdržela od nepříslušného orgánu ČR a nadto v době podání oznámení bylo trestní stíhání již promlčené.[31]

Lubomír Morbacher a Markéta Bártová

Archivní dokumenty:

- [Vyšetřující zpráva ze dne 8. 8. 1977](#) (Zdroj: ABS)
- [Denní hlášení č. 217](#) (Zdroj: ABS)
- [Osobní průkaz](#) (Zdroj: VÚA – SA AČR)
- [Fotodokumentace místa činu](#) (Zdroj: VÚA – SA AČR)
- [Plánek místa činu](#) (Zdroj: VÚA – SA AČR)

Zdroje:

- [Archív bezpečnostních složek \(ABS\)](#)
  - f. Vyšetřovací spisy – Plzeň (PL-V), vyšetřovací spis a. č. V-11880 Plzeň
  - f. 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb (2342), k. 145, inv. j. 368,
  - f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic (2357), k. 232, Denní hlášení č. 217
- [Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu \(ÚDV\)](#)
  - vyšetřovací spis č. ÚDV – 30/Vt -2001
  - vyšetřovací spis č. ÚDV-418/ VvK-95
- [Vojenský ústřední archiv – Správní archiv Armády České republiky \(VÚA – SA AČR\)](#)
  - Tr. spis 5 OPn 374/77 VOP Plzeň
- PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. ÚDV, Praha 2006.
- [Zeleznaopona.com, Železná opona 1951–1990, http://zeleznaopona.com/](http://zeleznaopona.com) (staženo dne 10. 4. 2012).
- Odpověď badatelce Tereze Maškové od Igora Dorici, zástupce ředitelky organizačního a kontrolního odboru Generální prokuratury Slovenské republiky, Bratislava 1. 7. 2013, Věc: Žiadosť o informáciu; žádost o dohledání informací, uloženo v osobním archivu badatelky.

Portrét byl zpracován také v rámci mobilní aplikace [Místa Paměti národa](#) v sekci [Iron Curtains Stories](#).

[1] ABS, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11500 Plzeň, Úřední záznam o zajištění, 6. 9. 1976. Prussische Eylau bylo v minulosti součástí Pruska. Po 2. sv. válce připadlo celé území, v němž se P. Eylau nachází, Rusku (dnešní Kaliningradská oblast) a v roce 1946 bylo přejmenováno na dnešní Bagrationovsk. Stablack dnes nese jméno Dolgorukovo. Označení Stablack je nyní používáno jako označení celé oblasti (kraje) a sousedí s Kaliningradskou oblastí. Místo narození G. Schmidta je v archivních dokumentech uváděno ještě ve dvou dalších, chybných variantách (Stablach, Stabisch).

[2] ABS, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11500 Plzeň, Úřední záznam o zajištění, 6. 9. 1976. Jinde chybně uváděno jako Strassfurt.

[3] Gerhard Schmidt se v minulosti již jednou sám pokusil o překonání státních hranic z ČSSR do SRN. Dne 6. září 1976 byl zadržen hlídkou Pohraniční stráže Cheb u osady Lipová. Jak vyplývá z vyšetřovacího spisu, na naše území se z NDR dostal legálně, přešel na řádné turistické povolení přes Oddělení pasové kontroly Vojtanov. Po zadržení hlídkou v prostoru 13. roty (Mýtina) 5. brigády Pohraniční stráže Cheb se k úmyslu přejít hranice do sousedního západního Německa přiznal a jako důvod uvedl nesrovnalosti v zaměstnání a osobní problémy. ABS, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11500 Plzeň, Usnesení, 8. 9. 1976, l. 1.

[4] ABS, f. 2342, k. 145, , inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977.

[5] ABS, f. 2342, k. 145, inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977. Srov. ABS, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11880 Plzeň, Protokol o zadržení, 6. 8. 1977, l. 2. Srov. ÚDV, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Usnesení, 11. 8. 1977.

[6] ABS, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11880 Plzeň, Protokol o zadržení, 6. 8. 1977, l. 1. Srov. Tamtéž, Usnesení, 11. 8. 1977.

[7] Daný úsek hranice se nazýval „levá 2“ až „levá 4.“ ÚDV, vyšetřovací spis č. ÚDV-418/ VvK-9, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.

- [8] Pokus o přechod se uskutečnil v blízkosti hraničního mezníku HM 24/7. *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11880 Plzeň, Usnesení, 11. 8. 1977. Později zajištěné stopy naznačily, že rodina přišla směrem od obce Halže. *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.
- [9] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.
- [10] Tamtéž.
- [11] *ABS*, f. 2342, k. 145, inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977.
- [12] Tamtéž.
- [13] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.
- [14] *ABS*, f. 2342, k. 145, inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977.
- [15] V rámci pozdějšího vyšetřování, vedeného *ÚDV*, Mařan v rozporu s Kubátem vypověděl, že pes byl celou dobu na vodítku. *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vladimírem Mařanem.
- [16] Překrytí viz <http://old.ustrcr.cz/cs/usmrceni-statni-hranice-glosar> (uzavření hranice).
- [17] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.
- [18] *ABS*, f. 2342, k. 145, inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977.
- [19] *ABS*, f. 2357, k. 232, Denní hlášení č. 217, 7. 8. 1977.
- [20] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, List o prohlídce mrtvého. Vzhledem k tomu, že v dokumentu je výslovně řečeno, že Schmidt utrpěl průstřel hrudníku a břicha, vzniká rozpor mezi touto skutečností a výše citovaným oficiálním popisem události, v němž bylo uvedeno, že Polčík Schmidta zasáhl pouze jedním výstřelem.
- [21] *ABS*, f. 2342, k. 145, inv. j. 368, Vyšetřující zpráva o použití zbraně proti narušitelům státních hranic u 17. roty PS – předložení, 8. 8. 1977.
- [22] Tamtéž.
- [23] *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-11880 Plzeň, Protokol o zadržení, 6. 8. 1977. Srov. Tamtéž, Protokol o předání zadržené státní příslušnice NDR z ČSSR do NDR, 7. 8. 1977. Srov. Tamtéž, Usnesení, 11. 8. 1977. Srov. Tamtéž, Protokol o předání mrtvolky občana Německé demokratické republiky, 10. 8. 1977.
- [24] *ABS*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam o podání vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 tr. řádu s Vratislavem Kubátem.
- [25] Podklady k šetření v roce 1993 byly získány od Gauckova úřadu v Berlíně. *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Úřední záznam, 24. 1. 2000.
- [26] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Oznámení trestného činu, 2. 10. 2001, nestránkováno. Ochrana státní hranice byla členěna do hloubky. První pásmo – pásmo přístupů – mohlo být až 50 kilometrů hluboké a končilo na hranici pohraničního pásma, druhé pásmo – pásmo signálů – od hranice pohraničního pásma na čáru překrytí, třetí pásmo – pásmo překrytí – končilo státní hranicí. Viz <http://zeleznaopona.com/>, (staženo dne 10. 4. 2012).
- [27] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Oznámení trestného činu, 2. 10. 2001.
- [29] Jedná se o § 285 odst. 2a tr. zákona.
- [29] *ÚDV*, vyšetřovací spis č. ÚDV-30/Vt-2001, Oznámení trestného činu, 2. 10. 2001.
- [30] Tamtéž.
- [31] Odpověď badatelky Tereze Maškové od Igora Dorici, zástupce ředitelky organizačního a kontrolního odboru Generální prokuratury Slovenské republiky, Bratislava 1. 7. 2013, Věc: Žiadosť o informáciu; žádost o dohledání informací, uloženo v osobním archivu badatelky.